

ԿԱՐԼԵՆ ԱՍԼԱՆՅԱՆ

ԵՊՀ ժուռնալիստիկայի ֆակուլտետի
նաղիոհեռուստատեսային ժուռնալիստիկայի
ամբիոնի ասպիրանտ

ՀԵՌՈՒՍՏԱՌԱԴԻՈՇՈՒԿԱՅԻ ԹՎԱՅՆԱՑՄԱՆ ՕՐԵՆՄԱՐԱԿԱՆ ՀԻՄՔԵՐԸ, ՉԱՐԳԱՑՄԱՆ ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԸ

Հայաստանը հեռուստառադիոլորտի կարգավորման միանգամյան նոր՝ շրջադարձային փուլում է. 2015 թվականի հունվարի 1-ին Հայաստանի ամբողջ տարածքում դադարեցվելու է անալոգային հեռուստահեռարձակումը՝ անցնելով բացառապես թվային հեռուստահեռարձակման: Անցումը հեռարձակման նոր ձևաչափի սկսվել է աստիճանական փուլերով, ինչը ապահովելու համար պետությունը առաջին հերթին սկսեց օրենսդրական կարգավորումները: Այսպիսով, «Հեռուստատեսության և ռադիոյի մասին» օրենքի՝ հեռուստառադիոընկերությունների լիցենզավորմանը՝ արտոնագրմանը վերաբերող գլուխը, կարելի է ասել, ամբողջությամբ նորացվեց՝ համապատասխանեցվելով թվային հեռարձակման ցանց կազմակերպելուն: Առաջին հայացքից կարող է տպավորություն ստեղծվել, որ անցնելով թվայնացման՝ հնարավոր կլինի մեծացնել ռադիոհեռուստատեսային կապուղիների քանակը, ավելի շատ հեռարձակողների հնարավորություն ընձեռնել ունենալ սեփական հաճախականությունները, քանի որ թվային հեռարձակումն ինքնին ենթադրում է լսարանին և հեռուստառադիոընկերություններին ընձեռնվող հնարավորությունների մեծացում: Գործնականում միանգամայն հնարավոր է դառնում, օրինակ, ինքնուրույն, տնային պայմաններում որոշել նախընտրելի հաղորդման եթերաժամը թվային հեռուստատեսությունը կարող է անալոգայինից բավականին շատ ակիքներ պարունակել, ինչպես նաև ազատել տիրույթը, որը կարելի կլինի օգտագործել տարաբնույթ ծառայությունների համար¹:

Իրականությունը, սակայն, փոքր ինչ այլ է. «Ալիքների թվի ավելացումն ինքնաբերաբար տեղեկատվության մատչելիության և անհավասարությունների վերացման չի բերում: Կարևոր է իրական բազմազանություն ունենալ»²:

Հայաստանում հեռուստառադիոընկերությունների

հեռարձակում իրականացնելու միակ օրինական հիմքը շարունակում է մնալ լիցենզիան, որը մրցութային կարգով տրամադրում է ոլորտը կարգավորող մարմինը՝ Հեռուստատեսության և ռադիոյի ազգային հանձնաժողովը՝ ՀՌԱՀ-ը: Լիցենզիան պարտադիր է նաև կաբելային (մալուխային) հեռարձակում իրականացնելու համար, բայց այս դեպքում մրցույթ չի իրականացվում, արտոնագիրը տրվում է դիմումի հիման վրա:

Նախկին յոթ տարվա փոխարեն թվային ցանցով եթերային հեռարձակում իրականացնելու լիցենզիան տրամադրում է տասը տարի ժամկետով, ավելի ճշգրիտ ձևակերպմամբ՝ հեռուստահեռարձակողների մրցույթ է իրականացնում յուրաքանչյուր տասը տարին մեկ՝ սկսած 2010 թվականի հուլիսի 20-ից³: Առաջին մրցույթն արդեն անց է կացվել. հեռուստատեսային 18 հեռարձակողներ (այդ պահին գործող 22-ի փոխարեն) ստացել են արտոնագրերը, սակայն հայտարարել, թե Հայաստանը հեռուստատեսության ոլորտում անցել է թվային հեռարձակման, առայժմ վաղ է: Խնդիրն այն է, որ, պայմանավորված տեխնիկական հանգամանքներով, թվային հեռարձակման մրցույթում հաղթելով հանդերձ՝ հեռարձակողները մինչև 2015 թվականը շարունակելու են եթերը անալոգային կապուղիներով⁴: «Հեռուստատեսության և ռադիոյի մասին» օրենքում 2010 թվականի մայիսի 6-ին լրացված անցումային դրույթներով շուրջ հինգ տարի՝ 2010 թվականի հուլիսի 20-ից մինչև 2015 թվականի հունվարի 1-ը, հայտարարվում է անալոգային հեռարձակումից թվային հեռարձակման անցման ժամանակաշրջան, որի ընթացքում պետության կողմից անհրաժեշտ ենթակառուցվածքների ապահովմամբ իրականացվում է աստիճանական (ըստ Հայաստանի Հանրապետության առանձին մարզերի) անցում թվային հեռարձակման⁵: Կարծում ենք, սակայն, որ այստեղ Կառա-

www.lawinstitute.am

վարությունը կարող է խնդիրների առջև կանգնել, քանի որ սփռման տարածքից զատ թվային հեռարձակման անցնելիս կարևոր է հաշվի առնել նաև հեռարձակումն ընդունողների՝ ազգաբնակչության տեխնիկական կարողությունները, պատրաստվածությունը: Այս իմաստով կարևոր է պետության օժանդակությունը այն խմբերին, ովքեր ֆինանսական դժվարություններ կունենան ձեռք բերելու անհրաժեշտ սարքավորումները: Նման նախադեպ արդեն կիրառել է Լիտվայի կառավարությունը՝ փոխհատուցում տրամադրելով անապահով ընտանիքներին, որոնք ձեռք են բերել թվային հեռարձակումն ընդունող սարքեր ⁶:

Հավելենք նաև, որ հարևան Ադրբեջանը սկսել է այս գործընթացը 2010 թվականին և մտադիր է ավարտել 2012-ին, իսկ Վրաստանում թվայնացումը Հայաստանին զուգահեռ կավարտվի 2015 թվականին:

Հատկանշական է, որ այս փուլում Հայաստանում հեռարձակվող հեռուստաընկերությունների թիվը չորսով նվազեց, քանի որ ՀՌԱՀ-ը ներկայացրեց կապուլիների տրամադրման սահմանափակումներ՝ կապված թեմատիկ ուղղվածության, սփռման գոտու և հեռուստաընկերությունների քանակի հետ: Մոտեցում, որ միանգամայն նոր էր հայկական հեռուստաշուկայում, քանի որ նախկինում կար միայն կապուլիների սահմանափակ քանակ և որոշ դեպքերում նաև սփռման տարածքի կոնկրետ հատվածներ, բայց թեմատիկ ուղղվածությունը, բովանդակությունը հեռուստաընկերությունները մրցութային փաթեթը մշակելիս իրենք էին որոշում: Այժմ հստակ ամրագրված է, թե օրինակ, հանրապետական կամ մայրաքաղաքային սփռման գոտում քանի և թեմատիկ ինչ ուղղվածությունների հեռուստաընկերություններ կարող են հեռարձակվել: Այսպես, հանրապետության ողջ տարածքում թվային հեռարձակման ցանցի միջոցով եթեր կարող են դուրս գալ ընդհանուր առմամբ ութ հեռուստաընկերություններ, որոնցից երկուսը Հանրային հեռուստառադիոընկերության հեռուստալիքներն են: Ընդ որում, օրենքով ամրագրվում է, որ դրանցից մեկը պետք է լինի ընդհանուր ուղղվածության, մյուսը՝ հոգևոր-մշակութային: Հայաստանի գրեթե ողջ տարածքով սփռվող հինգ մասնավոր հեռուստաընկերությունները պետք է լինեն ընդհանուր ուղղվածության, իսկ մեկը՝ վերահեռարձակող է: Ինչ վերաբերում է Երևանում հեռարձակվող

ինը հեռուստալիքներին, ապա «Հեռուստատեսության և ռադիոյի մասին» օրենքը թեմատիկ բաժանվածության առումով փորձել է ընդգրկել գրեթե բոլոր լսարանները.

- լրատվական-վերլուծական՝ տեղական և միջազգային նորություններով
- երաժշտական
- երիտասարդական
- ժամանցային
- մանկապատանեկան, զիտակրթական, դաստիարակչական, ճանաչողական:

Մայրաքաղաքային սփռման տարածքում վերահեռարձակման լիցենզիա կարող են ստանալ չորս հեռուստաընկերություններ:

Հստակեցվեց մարզային հեռուստաընկերությունների կարգավիճակը. Հայաստանի բոլոր մարզերում, տվյալ տարածքի բնակչության հետաքրքրությունները հաշվի առնելով, մեկ ընդհանուր ուղղվածության հեռուստաընկերություն կարող է գործել: Թեև օրենքի անցումային դրույթներով մարզային հեռուստաընկերությունները դեռ չեն մասնակցում թվային հեռարձակման համար լիցենզիաների մրցույթին, այդուհանդերձ մարզերում սկսվել է գործընթաց, որի արդյունքում տեղական փոքր մասշտաբի հեռուստաընկերությունները միավորվում են՝ պատրաստվելով մասնակցել առաջիկայում սպասվող մրցույթներին: Առաջմ հստակեցված չէ, թե ինչ ընթացակարգով, ինչ պայմաններով և կոնկրետ երբ մարզային հեռուստառադիոընկերությունները կանցնեն հեռարձակման թվային ցանցի: ՀՌԱՀ-ը նրանց ներկայիս՝ անալոգային լիցենզիաների գործողության ժամկետը երկարաձգել է մինչև 2015 թվականի հունվարի 1-ը:

Դրական է գնահատվում միտումը ՀՌԱՀ-ի կողմից՝ շարունակելու օրենքի ուժով պարտադրել հեռուստառադիոընկերություններին՝ ապահովելու հայրենական հաղորդումների գերակայությունը՝ չնայած հեռարձակողների առջև դրված թեմատիկ սահմանափակումներին: Ներկայացված մրցութային առաջարկներից ընտրություն կատարելիս, ի թիվս ֆինանսական ու տեխնիկական բնույթի մի շարք այլ հարցերի, հանձնաժողովը պետք է նախապատվություն տա փաթեթներում սեփական և հայրենական արտադրության հաղորդումների գերակայությունը, բազմակարծությունը խթանելու կարողությանը, աշխատակիցների մասնագիտական հմտություններին և այլն: Սեփական և հայրեն-

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

նական արտադրության հաղորդումների ծավալը փաթեթից զատ պետք է նշված լինի նաև մրցույթի մասնակցության հայտում: Իսկ ահա կաբելային հեռարձակում իրականացնող ընկերությունները սեփական հեռուստառադիոհաղորդումներ կարող են արտադրել և հեռարձակել միայն հանձնաժողովի թույլտվությամբ:

Անշուշտ, զգալի առաջընթաց էր վարկանիշային քվեարկության ներմուծումը կապուղիների տրամադրման մրցույթում: Փաթեթների հաջորդական ներկայացումը և բաց քվեարկությունը, որի արդյունքների հիման վրա ընտրվում է հաղթողը, շեշտակի բարելավեցին հանձնաժողովի գործունեության օբյեկտիվության, հրապարակայնության և թափանցիկության երաշխիքները: Այստեղ կատարված թերևս ամենանշանակալի բարեփոխումը հանձնաժողովի համար ամրագրված օրենսդրական պահանջն էր՝ պատշաճ հիմնավորվել և պատճառաբանել կայացված որոշումը:

Իսկ ե՞րբ և ինչպե՞ս կսկսվի ռադիոընկերությունների անցումը թվային հեռարձակմանը: Անցումային դրույթները բավական բացեր և անորոշ տեղեր են թողել, որոնց կարճ ժամանակահատվածում լուծումներ չտալու դեպքում ռադիոշուկայի զարգացման օրինաչափությունները զգալի կխախտվեն, իրավիճակը փակուղային կդառնա: Գնահատականներ հնչեցին, թե, կենտրոնանալով հեռուստաընկերությունների վրա, օրենսդիրը աչքաթող է արել ռադիոկայանները⁷: Արդեն իսկ լրագրել են հանրապետության գրեթե բոլոր 12 մասնավոր ռադիոկայաններին տրված 16 լիցենզիաների գործողության ժամկետները⁸: ՀՌԱՀ-ը ժամանակավոր լուծում գտավ. չանցկացրեց անալոգային կապուղիների նոր մրցույթներ՝ հնարավորություն տալով ռադիոընկերություններին ներկայացվող հայտի հիման վրա երկարաձգել արտոնագրերի գործողության ժամկետները՝ առավելագույնը մինչև 2013 թվականի հուլիսի 20-ը: Բոլոր ռադիոկայաններն էլ օգտվեցին այս հնարավորությունից և երկարացրին իրենց լիցենզիաները առավելագույն ժամկետով⁹: Եվս երկու ռադիոկայանների լիցենզիաների գործողության ժամկետներն էլ ավարտվում են գրեթե նույն շրջանում, 14 օրվա տարբերությամբ: Այսինքն՝ ռադիոընկերությունների թվային հեռարձակման անցնելու մրցույթները պետք է կազմակերպվեն ոչ ուշ, քան 2013 թվականի հուլիսը: Անցումային այս դրույթներով օրենքը որոշակիացնում է, որ 2013 թվականի հուլիսի 20-ից ռադիոյի թվային հեռարձակումն ապահովելու համար օրենքով կսահմանվեն ռադիոընկերությունների լիցենզավորման կարգն ու պայմանները, այդ թվում՝ թեմատիկ ուղղվածությունն ու քանակը: Իսկ մինչ այդ եթեր հեռարձակվող ռադիոկայանների համար գործունեության հիմքը կշարունակի մնալ ներկայիս լիցենզիան:

¹ Տե՛ս Թվայնացման ուղեցույց, Լրատվամիջոցների ազատության հարցերով Եվրոպական անվտանգության և համագործակցության կազմակերպության (ԵԱՀԿ) ներկայացուցչի գրասենյակ, Վիեննա, 2010, էջ 12
² Տե՛ս Նայման-Մետկալֆ Բ., Ռիխտեր Ա., Ռադիոհեռուստատեսային հեռարձակման թվային համակարգին անցման հայեցակարգի վերլուծություն, Երևան, 2010, էջ 2:
³ Տե՛ս ՀՀ օրենքը «Հեռուստատեսության եւ ռադիոյի մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություններ եւ լրացումներ կատարելու մասին, 10.06.2010:
⁴ Տե՛ս «Ռադիոհեռուստատեսային հեռարձակման թվային համակարգին անցման հայեցակարգը», ՀՀ Կառավարություն, N47 որոշում, 12.11.2009:
⁵ Տե՛ս Նույն տեղում:
⁶ Տե՛ս Iešmantait J., Order on Remuneration of the Acquisition Costs of Set-Top-Boxes, Litva, 2010.
⁷ Տե՛ս Հարությունյան Մ., Բա ռադիոընկերությունները, պարոնա՛յք..., Առավոտ օրաթերթ, Երևան, 19.09.2008, էջ 4:
⁸ Տե՛ս 12 ռադիոկայաններին տրված է գործունեության 16 լիցենզիաներ, քանի որ երկու ռադիոկայաններ մեկից ավելի բնակավայրերի ընդգրկումով հեռարձակում իրականացնում են մի քանի հաճախականություններով:
⁹ Տե՛ս ՀՌԱՀ-ի պաշտոնական կայք, www.tvradio.am:

РЕЗЮМЕ

Законодательные основы цифровизации телевидения и радио, тенденции развития

Армения находится в новом решающем этапе регулирования телевидения и радио. 1 января 2015 года, на всей территории Армении остановится аналоговое телевидение переходя только на цифровое. Переход на новый формат вещания начался последовательными этапами. Государство сперва начало с урегулирование законодательство. В данной статье рассматриваются некоторые проблемы.

SUMMARY

The legal basis and trends of digitalization of television and radio.

Armenia is in crucial stage in the new regulation of television and radio. January 1, 2015, on the whole territory of Armenia analog broadcasting will stop passing only in digital. The transition to the new format broadcasting began with successive levels. The government first began with regulation legislation. This article discusses some of the problems.